

Maakondade arengustrateegiate elluviimise toetusmeetme (MATA) projektid 2024-2026

Projektide valik

Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi ning Tartumaa Omavalitsuste Liidu kui maakondiku arendusorganisatsiooni (MARO) vahel 2023. aasta suvel peetud dialoogi tulemusena lepidi kokku, et Tartu maakonna arengustrateegia 2040 alusel on maakondade arengustrateegiate elluviimise toetusmeetme (MATA) programmi raames Tartu maakonnas aastatel 2024–2027 fookuses kaks teemat:

a) teema „Elukeskkond“, mille tulemusnäitajateks on „Loodud mitmekülgsed võimalused liikumisharjumuste ja tervislike eluviiside edendamiseks, kujundades maakonnas füüsilist ja vaimset tervist toetavat elukeskkonda“. Teema „Elukeskkond“ raames suunatakse MATA vahendid tegevustele, mis on seotud rekreatsiooni- ja liikumisvõimaluste arendamisega.

b) teema „Liikuvus“, mille tulemusnäitajaks on „Maakonnas rakendatud ühised lahendused autostumise vähendamiseks ja ühistranspordisüsteemi arendamiseks“.

Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi analüüsis on välja toodud, et RETK-i seiremõõdikute tabeli järgi on Tartumaa võrreldes teiste maakondadega üldiselt tugeval positsioonil.

Inimeste heaoluga seonduvate juurprobleemide näitajatest on kõige kriitilisem seis inimese igapäeva elutingimuste näitajaga „rahulolu välisõhu kvaliteediga (lõhnahäiringud, õhusaaste)“, elanikud on vähem rahul rohekeskkonnaga, peamise probleemide allikana toodi välja liiklusega seonduvat (autode heitgaasid, liiklusrüü). Eelkõige on madalam rahulolu välisõhuga iseloomulik Tartu linna ja selle lähivaldade elanikele.

Üheks maakonnale iseloomulikuks väljakutseks on suured maakonnasisesed erinevused Tartu linnapiirkonna ning maakonna kaugemate piirkondade vahel. Analüüsi tulemusel on suurimat tähelepanu vajavaks RETK juurprobleemiks Tartumaal:

JP2.3 - piirkondade vahelised erinevused tervises ja tervena elatud eluaastates.

Juurprobleemi kinnitab Tartumaa Heaoluprofiil 2021, mis toob esile, et ülekaaluliste (mis on väga suur terviserisk) elanike suhtarv on maapiirkonnas suurem kui Tartu linnas, see kehtib kõigi vanuserühmade kohta. Vanuseliselt on enim ülekaalulisi (üle 65%) vanuserühmas 55 ja vanemad. Statistika andmetel suureneb eakama elanikkonna (65+) arv järjepidevalt ja aastaks 2040 ennustatakse nende osakaaluks elanikkonnas 23%. Ka laste ja noorte valdkonnas on probleemiks ülekaaluliste ja rasvunud laste suur osatähtsus (näiteks neljandasse klassi minevatest poistest olid ülekaalulised või rasvunud 43% ning tüdrukutest 29%). Kehakaal on tihedalt seotud liikumisega. Oma kohaliku omavalitsuse liikumis- ja sportimisvõimalustega on enim rahul Tartu linna elanikud: üle 90% elanikest vastas, et on võimalustega väga või pigem rahul, mujal on hinnangud oluliselt kehvemad. Tartu maakonnas tegutseb 7 spordikooli ja

Tartu linnas 44, mis tähendab, et Tartu linnas on loodud süvendatud liikumis- ja sportimisvõimalused võrreldes maapiirkonnaga. Tartumaa inimestest elab 60% Tartu linnas ja nende huvides ei saa tähelepanuta jätta ka Tartu linna vajadusi. Kõike eeltoodut arvestades on vaja luua võrdsed võimalused aktiivseks puhkuseks ja sportimiseks nii maa- kui ka linnapiirkonnas kõigile inimestele noortest kuni eakateni. Regulaarne liikumine ja kehaline aktiivsus ennetab ja aitab kontrolli all hoida füüsilisi haigusi ja vaimseid probleeme, parandab mõtlemis- ja õppimisvõimet ning edendab üldist heaolu.

Ülaltoodu tähendab vajadust tegeleda rohkem inimeste heaolu näitajatega.

Tartumaa arengustrateegia 2040 läbivaks põhimõtteks on tervelt elatud eluaastad, see seab arengutes, elu- ja ettevõtluskeskkonna loomisel ning teenuste planeerimisel eesmärgiks kasvatada inimeste tervena elatud eluaastaid. Seni pole tervena elatud aastad kasvanud samas tempos oodatava elueaga, mis tähendab terviseprobleemidega elanike arvu suurenemist ja vajadust sellega arvestada ning rakendada ennetusmeetmeid.

Vastavalt Tartumaa arengustrateegia 2040 elukeskkonna teema tegevussuuna 2.4.4. Turismiettevõtlust ja head elukeskkonda integreerivate rekreatsioonialade arendamine esimesele tegevusele aitab probleemi lahendada ülemaakondliku rekreatsioonialade võrgustiku väljaarendamine. Kodulähedasi ülemaakondlikku võrgustikku kuuluvaid rekreatsioonialasid saab ühendada jalg- ja rattateedega, et nendeni saaks liikuda ka müra- ja CO2 heitevabalt. Oluline on nii uute alade loomine kui ka olemasolevate rekonstrueerimine, et nad vastaksid kaasaegsetele nõuetele ja oleksid inimeste jaoks atraktiivsed. Liikumisharrastust edendavad võimalused ja tegevused aitavad kaasa inimeste mõtteviisi kujundamisele. Vaimselt ja füüsiliselt terved kodanikud elavad kauem ning on oma tööülesannetes ja ettevõtmistes edukamad.

Projektide valikul lähtuti riigihalduse ministri määruse nr 15 „Maakonna arengustrateegia elluviimise toetuse tingimused ja kord“ (MATA) peatükist 3 ning eelnimetatud dialoogi tulemustest.

Elluviidavad projektid

Elluviidavateks projektideks aastatel 2024-2025 on valitud fookusteemasse „Elukeskkond“ panustavad projektid. 2024. aasta projekte on kolm: „Nõo aleviku tegelusväljaku ehitamine“ (elluviija Nõo Vallavalitsus), „Melliste rekreatsiooniala rajamine“ (elluviija Kastre Vallavalitsus) ning „Elva spordi- ja puhkepark I etapp“ (elluviija SA Elva Kultuur ja Sport). Projektide eesmärk on edendada elukeskkonda, luues uusi liikumis- ja rekreatsioonivõimalusi, mis omakorda panustab maakonnas füüsilist ja vaimset tervist toetavasse keskkonda. 2025. aastal alustatakse projektiga „Miina Härma Gümnaasiumi spordi- ja rekreatsiooniala“ (elluviija Tartu Linnavalitsus), millega parandatakse nii kooliõpilaste kui teiste kohalike elanike sportimisvõimalusi ning pakutakse võimalusi aktiivseks vaba aja veetmiseks.

Projektiga „**Nõo aleviku tegelusväljaku ehitamine**“ projekteeritakse ja ehitatakse inspireeriv ja keskkonda sobituv rekreatsiooniala ehk tegelusväljak, mis koondab aktiivsed vaba aja veetmise võimalused ja puhkealad ning loob kogukonnatunnet. Peamine sihtgrupp on noored vanuses 10 kuni 20 aastat, kuid tegelusväljak ja puhkealad on ligipääsetavad kõigile vanuserühmadele. Vaba aja veetmise keskkonna loomine aitab kaasa eeskätt noorte tervise

ja heaolu edendamisele, kuid pakub kasutusvõimalusi ka teistele vanusegruppidele. Rekreatsiooniala on võimalik edaspidi täiendada.

Projektiga „**Melliste rekreatsiooniala rajamine**“ rajatakse Melliste kooli staadion, mis on suunatud kooliõpilaste ja teiste kohalike elanike sportimisvõimaluste parandamisele. See projekt loob kvaliteetse välispordiobjekti, millel on oluline roll nii kohaliku maine tugevdamisel kui ka spordisündmuste ja turismiga seotud tegevuste korraldamisel, loob laiemale kogukonnale võimalused spordielus osalemiseks ning suurendab seeläbi kogukonna ühtekuuluvustunnet.

Projekt „**Elva spordi- ja puhkepark I etapp**“ keskendub kaasaegsete sportimis- ja puhkevõimaluste loomisele: taastatakse Elva ajaloolised suusahüppemäed (K10 ja K15) ja rajatakse freestyle park koos kelgumäega, mis toetavad nii kohalike elanike kui ka külaliste aktiivset ja tervislikku eluviisi. I etapi elluviimisel saab Elvasse tuua väiksemal tasemel võistlusi ning treeninglaagreid, mis tugevdab Elva linna positsiooni atraktiivse spordi- ja puhkealana, edendades kohalikku kogukonda ja piirkondlikku turismi. Projektiga „**Elva spordi- ja puhkepark II etapp**“ rajatakse lisaks K30 hüppemägi, kaasaegne lumetootmissüsteem, olme- ja kohtunikehooned, laiendatakse slaalominõlva ja freestyle parki. Selle projektiga viiakse lõpule Elva ajalooliste suusahüppemägede kompleksi rekonstrueerimine, luuakse paremad tingimused treeninguteks ja harrastustegevuseks ning tagatakse stabiilsed sportimis- tingimused hooaja vältel, luuakse tingimused suuremate võistluste korraldamiseks.

Projekti „**Miina Härma Gümnaasiumi spordi- ja rekreatsiooniala**“ käigus rekonstrueeritakse Miina Härma Gümnaasiumi territooriumi väliala atraktiivseks spordi- ja tegelusalaks. Projekt aitab kaasa eeskätt koolinoorte tervise ja heaolu edendamisele, kuid väliala on ligipääsetav kõigile vanusegruppidele.

Kõik projektid panustavad kohalike elanike, eriti noorte tervislike eluviiside kujundamisse ja piirkondade vaheliste erinevuste vähendamisse. Projektid täiendavad üksteist, pakkudes lahendust nii noorte kui ka täiskasvanute liikumisvõimaluste parandamiseks. Melliste ja Elva projektid tugevdavad kohalikke spordivõimalusi ja -taristut, pakkudes kvaliteetset treeningu- ja võistluspaika. Nõo tegelusväljak pakub noortele kohta, kus nad saavad turvaliselt ja tervislikult vaba aega veeta, mis aitab vähendada noorte seas levinud probleeme nagu nutisõltuvus. Projekt võib saada eeskujuks noorte rekreatsioonialade arendamisele teistes omavalitsustes. Tartu linna projekt parandab kooliõpilaste sportimisvõimalusi, kuid pakub ka teistele huvilistele uusi võimalusi vaba aja veetmiseks.

Projektid sobituvad Tartu maakonna arengustrateegia 2040 eesmärkidega, panustades tervena elatud eluaastate kasvatamisse ja mitmekesiste liikumisvõimaluste loomisse ning viivad ellu Tartumaa tervise ja heaolu tegevuskava 2024-2026 fookusvaldkonna Heaolu eesmärki 1: Tartumaa on liikuma kutsuv maakond, kus 75% elanikkonnast tegeleb erinevate liikumisharrastustega ning väärtustavad tervislikku ja kohalikku toitu. Projektid viivad ellu arengustrateegia elukeskkonna teema tegevussuuna 2.4.4. Turismiettevõtlust ja head elukeskkonda integreerivate rekreatsioonialade arendamine tegevust 1. Ülemaakondliku rekreatsioonialade võrgustiku väljaarendamine ning sellega kaasnevalt heaoluvaldkonna tegevussuunda 1.3.3. Liikumisharjumuste ja tervislike eluviiside edendamine.

Projektide elluviimine annab tõuke tervena elatud eluaastate kasvule, mis on Tartu maakonna arengustrateegia läbiv põhimõte. Paremate ja ligipääsetavamate vaba aja veetmise ja sportimisvõimaluste loomine vähendab tervisealaseid lõhesid maakonnas ja suurendab rahulolu elukeskkonnaga.

Valitud projektid on kooskõlas kohalike arengukavadega. Nad moodustavad tervikliku ja üksteist täiendava komplekti, mis tugevdab Tartu maakonna elukeskkonda ja rekreatsioonivõimalusi, aitab edendada tervislikku ja aktiivset eluviisi ning pakub elanikele ja külalistele uusi võimalusi sportimiseks ja puhkamiseks. Elluviidavad tegevused aitavad luua terviklikku ja tasakaalustatud elukeskkonda, mis toetab Tartu maakonna elanike füüsilist ja vaimset tervist ning suurendab maakonna atraktiivsust ja konkurentsivõimet. Projektide mõju laieneb kogu Tartu maakonnale, pakkudes uusi ja mitmekesiseid võimalusi nii kohalikele elanikele kui ka külastajatele. Kõik neli projekti on suunatud nii noortele kui ka laiemale kogukonnale, edendavad tervislikku eluviisi ja tugevdavad piirkondlikku identiteeti. Projektide elluviimine aitab lahendada teenusvõrgu puudusi, kuna pakub kvaliteetset taristut ja rekreatsioonivõimalusi piirkondades, kus need on seni olnud piiratud.

Tegevused järgivad „Eesti 2035“ aluspõhimõtet: Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond. Otsustes järgitakse kvaliteetse ruumi põhialuseid ja kaasava disaini põhimõtteid. Avaliku ruumi planeerimisel eelistatakse ohutut ja turvalist ning tervist toetavat käitumist soodustavaid lahendusi, mis tagavad ligipääsetavuse. Elukeskkonda planeeritakse pärandit ja looduse elurikkust hoidvalt.